



## Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (BAİBÜEFD)

Bolu Abant İzzet Baysal University  
Journal of Faculty of Education



2022, 22(3), 1185 – 1206. <https://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2022...-1127535>

### Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hibrit Olarak Gerçekleştirilen Topluma Hizmet Uygulamaları Dersine İlişkin Deneyimleri\*

Pre-service Social Studies Teachers' Experiences About Hybrid Community Service Practices Course

Önder Eryılmaz<sup>1</sup> 

Geliş Tarihi (Received): 07.06.2022

Kabul Tarihi (Accepted): 22.07.2022

Yayın Tarihi (Published): 30.09.2022

**Öz:** Bu araştırmanın amacı sosyal bilgiler öğretmen adaylarının hibrit olarak gerçekleştirilen topluma hizmet uygulamaları dersine ilişkin deneyimlerini incelemeye çalışmaktır. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden temel araştırma desenine göre tasarlanmıştır. Hibrit olarak gerçekleştirilen topluma hizmet uygulamaları dersine katılan 7 sosyal bilgiler öğretmen adayı araştırmaya katılmıştır. Öğretmen adayları dersin kuramsal boyutunu online olarak tamamlamış, uygulama boyutunu ise bireysel olarak yüz yüze uygulama sahasında gerçekleştirmiştir. Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme ve doküman incelemesi kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde tümevarımsal analiz yaklaşımı benimsenmiştir. Araştırmanın inandırıcılığı için veri çeşitlemesi yapılmış ve araştırma alanında uzun süreli etkileşimde bulunulmuştur. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının uygulamalar öncesinde bazı kaygılar yaşadıkları görülmüştür. Ancak uygulama esnasında ve sonrasında kaygıların yerini kendilerini mutlu eden deneyimlere bıraktığı belirlenmiştir. Bunların yanında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının, sosyal bilgiler dersi öğretim programında da yer alan bazı değerler ve becerilerine ilişkin deneyim kazandığı görülmüştür. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının hibrit olarak gerçekleştirilen topluma hizmet uygulamaları dersi sayesinde aile üyeleriyle, akrabalarıyla, arkadaşlarıyla ve komşularıyla etkileşime girdikleri ulaşılan sonuçlar arasındadır. Ayrıca sosyal bilgiler öğretmen adaylarının hibrit olarak gerçekleştirilen THU dersinin birçok avantajı olduğunu düşündüğü, ancak arkadaşlarıyla birlikte etkinlikleri gerçekleştiremedikleri için THU dersinin yüz yüze işlenmesini istedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonunda elde edilen sonuçlardan hareketle uygulayıcılara ve araştırmacılara yönelik çeşitli öneriler geliştirilmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Topluma hizmet uygulamaları, hibrit uygulama, sosyal bilgiler öğretmen adayları

&

**Abstract:** The main purpose of this research is to investigate pre-service social studies teachers' experiences about hybrid community service practices course. Basic quantitative research design was adopted in the research. 7 pre-service social studies teachers who took the hybrid community service practices course Semi-structured interviews and documents were used as data collection tools. Inductive analysis approach was employed to analyze the data. While pre-service social studies teachers participated to the theoretical dimension of the course online, they applied all of activities in the scope of community service practices course onsite. In order to establish trustworthiness of the study, data triangulation and prolonged engagement strategies were used. As a result of the study, it was revealed that pre-service social studies teachers experienced some anxiety about activities that must be undertaken by themselves. However, they felt and experience positive feelings instead of anxiety. Furthermore, pre-service social studies teachers experienced some of values and skills that are stated in the middle school social studies curriculum. Moreover, it was concluded that pre-service social studies teachers indicates many advantages of hybrid community service practices course. On the other hand, since they can not be together with their friends during the activities, they stated that they prefer to take community service practices course face-to-face. Based on the results of the research, some recommendations were developed for the researchers and practitioners at the end of the study.

**Keywords:** Community service practices, hybrid course, pre-service social studies teachers

**Atıf/Cite as:** Eryılmaz, Ö. (2022). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hibrit Olarak Gerçekleştirilen Topluma Hizmet Uygulamaları Dersine İlişkin Deneyimleri. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22(3), 1185-1206. <https://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2022...-1127535>

**İntihal-Plagiarizm/Etik-Ethic:** Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijaws>

**Copyright** © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University – Bolu

\* Bu araştırmanın bir bölümü 3-5 Haziran 2021 tarihinde çevrimiçi olarak düzenlenen ERPA Uluslararası Eğitim Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

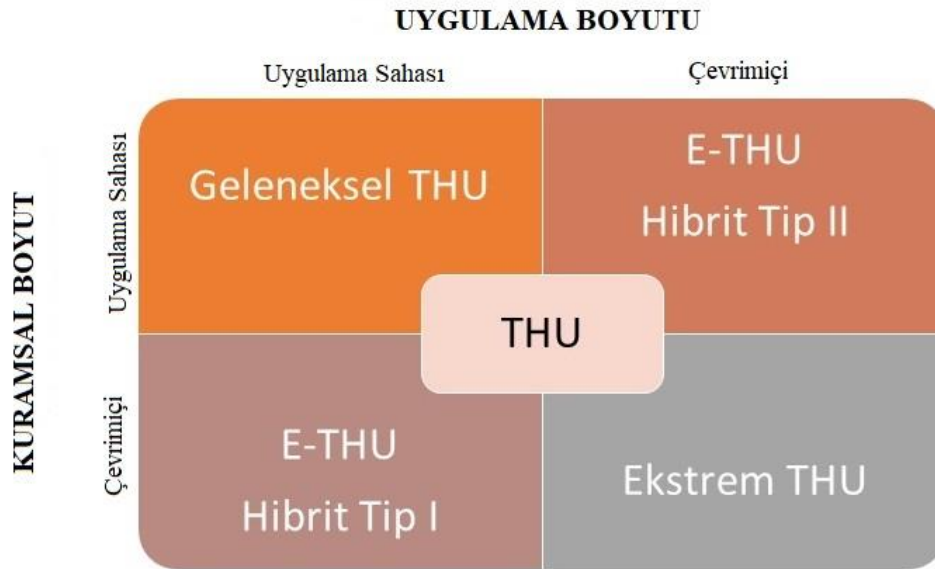
<sup>1</sup> Sorumlu Yazar: Dr. Öğr. Üyesi Önder ERYILMAZ, Amasya Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, onder.eryilmaz@amasya.edu.tr  
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4962-889X>

## 1. GİRİŞ

Topluma Hizmet Uygulamaları (THU), öğrencilerin toplumsal sorunların çözümüne yönelik düzenlenen sosyal etkinliklere katılarak sosyal sorumluluğa ilişkin bilgi, beceri ve değer kazandıkları, deneyime dayalı bir öğretim biçimidir (Bringle & Hatcher, 1996; Christine vd., 2011). THU kapsamında öğrenciler belirledikleri toplumsal sorunlara yönelik olarak birtakım fikirler üretir ve bu fikirleri kendileri hayata geçirirler. THU, dünyanın birçok ülkesinde çok farklı alanlarda olduğu gibi öğretmen eğitiminde de yaygın bir şekilde uygulanmaktadır (Tinkler vd., 2015). Türkiye’de ise özellikle 21. yüzyılın başlarında öğretmen eğitimi programlarının güncellenmesi çalışmaları sonucunda 2006 yılından itibaren eğitim fakültesindeki lisans programlarında zorunlu ders olarak yer almaktadır (Çetin & Sönmez, 2009). Bu ders kapsamında öğretmen adaylarına sosyal sorumluluk bilinci kazandırılmaya çalışılmakta, bu doğrultuda toplum ile bütünleşerek toplumsal sorunların belirlenmesi ve bu sorunlara çözüm üretmeleri konusunda onlara rehberlik edilmektedir. Ayrıca ders kapsamında öğrenciler çeşitli Sivil Toplum Kuruluşları (STK)’nı tanıma, faaliyetleri hakkında bilgi sahibi olma ve onlarla iş birliği yapma olanağına sahip olmaktadır (Ekşi & Cinoğlu, 2012).

THU’nun sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programındaki yeri ve önemi diğer öğretmenlik programlarına göre daha farklıdır. Çünkü THU kapsamında kazandırılması hedeflenen sosyal sorumluluk bilinci ve sosyal sorumluluk ile ilgili dayanışma, duyarlılık, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik ve yardımseverlik gibi değer ve çevre okuryazarlığı, empati, eleştirel düşünme, gözlem, iş birliği, kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme, karar verme, problem çözme ve sosyal katılım gibi beceriler aynı zamanda ortaokul sosyal bilgiler dersi öğretim programında kazandırılması hedeflenen değerler ve beceriler arasında bulunmaktadır. Başka bir deyişle sosyal bilgiler öğretmen adaylarının THU dersinden edinecekleri bilgi, beceri ve değerler, profesyonel yaşamlarında ortaokul sosyal bilgiler dersi kapsamında öğrencilerine kazandırmaya çalışacakları bilgi, beceri ve değerler olacaktır. Dolayısıyla sosyal bilgiler öğretmen adaylarının bu ders kapsamında edinecekleri deneyimler oldukça önemli görülmektedir.

Bilindiği üzere pandemi süreci, her alanda olduğu gibi öğretmen eğitiminde de etkisini göstermiş, uzun yıllardır yüz yüze gerçekleştirilen dersler çevrimiçi olarak uzaktan öğretim biçiminde gerçekleştirilmeye başlanmıştır (Mogaji & Jain, 2020). Dolayısıyla sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programındaki THU dersleri de bu şekilde sürdürülmüştür. Ancak alan yazında THU’nun yalnızca pandemi döneminde değil, pandemi öncesi dönemde de farklı şekillerde uzaktan eğitim yoluyla gerçekleştirildiği görülmektedir. Waldner vd. (2012) gerçekleştirdikleri alan yazın incelemesi sonucunda THU’nun dört farklı şekilde uygulandığını belirlemiştir. THU’nun uygulanış biçimleri Şekil 1’de gösterilmiştir.



Şekil 1. Topluma hizmet uygulamaları dersinin uygulanış biçimleri (Waldner vd., 2012)

Şekil 1'deki THU dersinin uygulanış biçimleri incelendiğinde dersin 4 farklı biçimde gerçekleştirilebileceği görülmektedir. Bunlardan ilki geleneksel THU olarak nitelendirilmiş olan yüz yüze eğitim yoluyla gerçekleştirilen THU'dur. Bu biçimde işlenen THU'da dersin hem kuramsal boyutu hem de uygulama boyutu uygulama sahasında yüz yüze olarak yapılmaktadır. Hibrit Tip I olarak nitelendirilen THU dersinde ise dersin kuramsal boyutu çevrimiçi olarak uygulama boyutu ise uygulama sahasında gerçekleştirilmektedir. Bunun yanında Hibrit Tip II olarak belirtilen THU dersinde Hibrit Tip I'in aksine dersin kuramsal boyutu uygulama sahasında, uygulama boyutu ise çevrimiçi olarak gerçekleştirilmektedir. Ekstrem THU dersinde ise dersin kuramsal ve uygulama boyutunun çevrimiçi olarak yapıldığı görülmektedir (Waldner vd., 2012).

Alan yazın incelendiğinde çevrimiçi olarak uzaktan öğretim şeklinde gerçekleştirilen ve farklı alanlarda uygulanan THU'ya ilişkin birçok araştırmanın yapıldığı görülmektedir. (Arehart vd., 2020; Branker vd., 2010; Bringle, 2017; Foulconer, 2020; Guthrie & McCracken, 2010, 2014; Helms vd., 2015; Marcus vd., 2020; Mironesco, 2014; Nielsen, 2016; Shaw, 2018; Subash, vd., 2021; Tian & Noel, 2020). Diğer yandan Türkiye'de sosyal bilgiler eğitimi lisans programında yer alan THU dersine yönelik araştırmaların olduğu ancak bu araştırmaların tümünün geleneksel uygulanan THU dersi kapsamında gerçekleştirildiği belirlenmiştir (Altun, 2019; Aykırı, 2017; Aykırı, 2018; Beldağ vd., 2015; Çetin & Sönmez 2009; Dere & Akdeniz, 2021; Deveci & Eryılmaz, 2016; Gökçe, 2009; Kara vd., 2017; Kesten vd., 2014; Kılınc & Dere, 2014; Sönmez, 2010). Ancak sosyal bilgiler eğitimi alanında hibrit olarak gerçekleştirilen THU dersine yönelik bir araştırmanın bulunmadığı görülmüştür. Buradan hareketle bu araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının hibrit olarak gerçekleştirilen THU dersine ilişkin deneyimlerini incelemeye çalışmak amaçlanmıştır.

## 2. YÖNTEM

### 2.1. Araştırmanın modeli

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden temel nitel araştırma deseni benimsenmiştir. Eğitim araştırmalarında yaygın olarak kullanılan temel araştırma deseninde öncelikli amaç bireylerin odaklanılan olgu, olay ya da konuyu nasıl anlamlandırdıklarını açığa çıkarmak ve yorumlamaktır (Merriam, 2013). Bu araştırmada da sosyal bilgiler öğretmen adaylarının hibrit olarak gerçekleştirilen THU dersine ilişkin deneyimlerinin nasıl olduğunu anlamak ve anlamlandırmak amaçlandığı için temel araştırma deseni kullanılmıştır.

## 2.2. Araştırmanın çalışma grubu

Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesi için amaçlı katılımcı seçimi stratejisi uygulanmıştır. Buna göre araştırmanın çalışma grubu derinlemesine veri elde edebilmek amacıyla araştırmacının kendi görüşlerinden hareketle oluşturulmaktadır (Şahan & Uyangör, 2021). Bu doğrultuda araştırmanın çalışma grubunu hibrit olarak gerçekleştirilen THU dersini deneyimlemiş 7 sosyal bilgiler öğretmen adayı oluşturmaktadır. Çalışma grubundaki öğretmen adayları aynı öğretim üyesinin sorumlu olduğu grupta bulunmuşlardır. Çalışma grubundaki katılımcılara ilişkin bilgiler Tablo 1’de gösterilmiştir.

**Tablo 1.**

*Çalışma Grubu*

Katılımcı	Cinsiyet	Sınıf Düzeyi	Yaşadığı Şehir
Leyla	Kadın	3. Sınıf	Şehir Merkezi
Aygül	Kadın	3. Sınıf	Şehir Merkezi
Deniz	Kadın	3. Sınıf	Köy
Elif	Kadın	3. Sınıf	Şehir Merkezi
Derya	Kadın	3. Sınıf	Şehir Merkezi
Buket	Kadın	3. Sınıf	Şehir Merkezi
Melis	Kadın	3. Sınıf	Şehir Merkezi

Tablo 1’de görüldüğü üzere çalışma grubunun tamamını 3. sınıfta öğrenim gören kadın sosyal bilgiler öğretmen adayları oluşturmaktadır. Ayrıca katılımcıların büyük çoğunluğunun şehir merkezinde ikamet ettiği, bir katılımcının ise köyde ikamet edildiği görülmektedir.

## 2.3. Veri toplama araçları

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşmeler ve doküman incelemesi olmak üzere iki veri toplama aracından yararlanılmıştır. Bu bölümde araştırmada kullanılan veri toplama araçlarına ilişkin bilgiler verilmiştir.

### 2.3.1. Yarı yapılandırılmış görüşme

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının hibrit olarak gerçekleştirilen toplum hizmet uygulamalarındaki deneyimlerine ilişkin bilgi sahibi olabilmek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Diğer görüşme türlerine göre en yaygın olarak kullanılan yarı yapılandırılmış görüşmelerde araştırmacı önceden hazırladığı soruların dışında araştırmanın seyrine göre yeni sorular da sorabilmekte, böylece araştırma sorularını yanıtlamak için daha zengin veri elde edebilmektedir (Sözer & Aydın, 2020). Bu doğrultuda araştırmacı öncelikle araştırmanın amacı doğrultusunda taslak sorular oluşturulmuştur. Görüşme soruları araştırmanın amacı doğrultusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının süreç içerisinde yaşadıkları deneyimlere ve derse ilişkin görüşlerine yönelik hazırlanmıştır. Taslak formda toplam 9 soru yer almıştır. Hazırlanan taslak sorular nitel araştırma deneyimi olan ve araştırmalarında yarı yapılandırılmış görüşmeler kullanmış bir uzmana iletilmiştir. Uzmanın görüş ve öneri doğrultusunda gerekli yerlere sonda sorular eklenerek yarı yapılandırılmış görüşme formu son halini almıştır.

### 2.3.2. Dokümanlar

Doküman incelemesi, araştırılması amaçlanan olay, olgu ya da konu ile ilgili yazılı ve görsel bilgiler içeren kaynakların analizini kapsar. Tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi farklı veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir (Yıldırım & Şimşek, 2013). Bu araştırmada doküman olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarının hibrit olarak gerçekleştirilen THU dersi kapsamında uyguladıkları etkinliklere ilişkin yazdıkları yansıtma raporları kullanılmıştır. Yansıtma raporlarının nasıl yazılması gerektiğine ilişkin sürecin başında katılımcılara bilgilendirmeler yapılmıştır. Yansıtma raporları her bir etkinlik sonrasında katılımcılar tarafından gerçekleştirdikleri etkinliklere ilişkin

yazılmıştır. Yansıtma raporlarında katılımcıların uyguladıkları etkinliklere ilişkin deneyimlerinin yanı sıra sürece ilişkin görüşleri de bulunmaktadır.

#### 2.4. Verilerin toplanması ve analizi

Araştırmanın verileri 2020-2021 eğitim öğretim yılı bahar döneminde toplanmıştır. Araştırma için öncelikle bir devlet üniversitesinin Sosyal Bilimler Etik Kurulu'ndan araştırmaya ilişkin izin alınmıştır. Veri toplama sürecine başlamadan önce katılımcılara alınan etik kurul izni sunulmuş, araştırmaya ilişkin bilgi verilmiş ve katılımcılar gönüllü katılım formlarını doldurmuştur. Araştırma THU dersi kapsamında gerçekleştirilmiştir. THU dersi pandemi şartlarından dolayı uzaktan eğitim yoluyla gerçekleştirilmiştir. Bundan dolayı dersin teorik kısmı öğretmen adaylarının canlı derse katılımlarıyla, uygulama kısmı ise öğretmen adaylarının ders dışındaki sürede yaşadıkları bölgede gerçekleştirilmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmen adayları hibrit olarak gerçekleştirilen THU dersi kapsamında sokak hayvanlarına yiyecek temin etme, kedi evi yapımı, fidan dikme, yaşadıkları çevrede gözlemledikleri olumsuz durum ya da durumları yetkili yerel ve merkezi yönetim birimlerine bildirme, çevre temizliği ve atık malzemenin oyuncak yapımı olmak üzere 6 farklı uygulama yapmıştır. Her bir uygulama öncesinde ve sonrasında canlı derse katılmış, etkinlikler üzerine tartışmışlardır. Ayrıca her bir etkinliğe ilişkin yansıtma raporu tutmuşlardır. Süreç sonunda ise kendileriyle araştırmanın amacı doğrultusunda yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşmeler zoom platformu kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler kayıt altına alınmış ve sonrasında analiz edilmek üzere yazılı metne dönüştürülmüştür. Bunun yanında öğretmen adayları yansıtma raporlarını araştırmacıya eposta yoluyla iletmiştir.

Verilerin analizinde tümevarımsal analiz yaklaşımı gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda öncelikle yarı yapılandırılmış görüşme ve doküman verileri analiz edilerek kodlar oluşturulmuş, kodlar arasında anlamlı ilişkiler kurularak temalara ulaşılmış ve sonrasında temalardan bulgulara ulaşılarak raporlaştırılmıştır (Thomas, 2006). Araştırmanın verileri analiz edilirken katılımcılara kod isimleri verilmiş ve bulgular bu şekilde sunulmuştur.

#### 2.6. Araştırmanın rolü

Araştırma kapsamında elde edilen tüm veriler araştırmacı tarafından analiz edilmiştir. Araştırmacı aynı zamanda hibrit olarak gerçekleştirilen THU dersinin yürütücüsüdür. Ders kapsamında gerçekleştirilen etkinliklerin planlanması, yansıtma raporlarının takibi ve yarı yapılandırılmış görüşmeler araştırmacı tarafından yapılmıştır. Araştırmacı, katılımcıları dersin doğal işleyişini bozmayacak ve araştırmayı etkilemeyecek biçimde bilgilendirmiştir. Aynı zamanda katılımcılar veri toplama süreci sonunda araştırma verilerinin kendilerine kod isimleri verilerek raporlaştırılacağı, verilerin nasıl arşivleneceği ve raporlaştırılacağı hakkında araştırmacı tarafından bilgilendirilmiştir.

#### 2.7. İnandırıcılık

Araştırmanın inandırıcılığı için öncelikle veri çeşitlenmesine başvurulmuştur. Buna göre araştırmacılar birden fazla veri çeşidi kullanarak elde edilen bulguların tutarlılığını görme ve bir veri çeşidi ile elde edilen bulgunun başka bir veri çeşidi ile elde edilen bulgu ile destekleme olanağına sahip olmaktadır (Lincoln & Guba, 1985). Bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme ve yansıtma raporları olmak üzere birden fazla veri çeşidi kullanılarak veri çeşitliliği sağlanmıştır. Bunun yanında araştırma sahasında uzun süreli etkileşimde bulunarak da araştırmanın inandırıcılığı sağlanmaya çalışılmıştır. Araştırma sahasında uzun süreli etkileşimde bulunmak, katılımcılara araştırmacıyı gözlemleme ve varlığına alışma olanağı sunduğu için araştırmacının doğal ortamda samimi ve derinlemesine veri etmesine imkân tanımaktadır (Glesne, 2020) Bu çalışmada araştırmacı yaklaşık 4 ay boyunca katılımcılar ile birlikte ders sürecinde etkileşim halinde olmuştur.

#### 2.8. Araştırmanın etik izni

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

### Etik kurul izin bilgileri

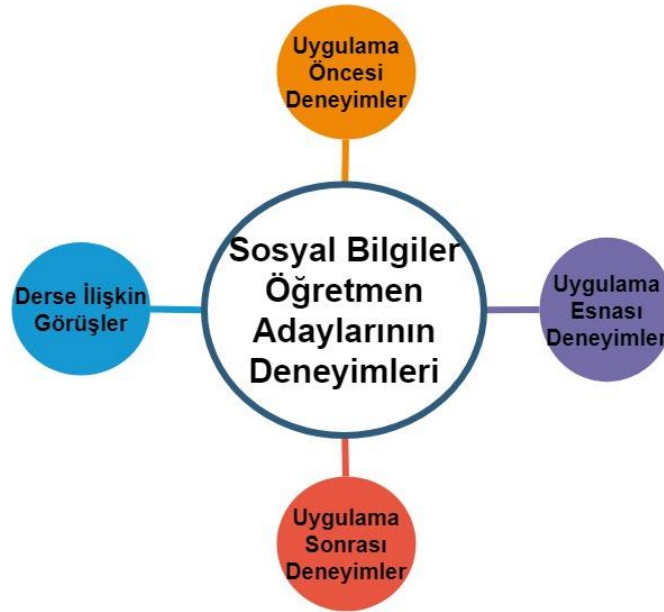
Etik değerlendirmeyi yapan kurul adı: Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Etik Kurulu

Etik değerlendirme kararının tarihi: 04.03.2021

Etik değerlendirme belgesi sayı numarası: E-30640013-108.01-8032

### 3. BULGULAR

Bu bölümde verilerin analizi sonucunda ulaşılan bulgulara yer verilmiştir. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının hibrit olarak gerçekleştirilen THU dersine ilişkin deneyimleri ile ilgili ulaşılan bulgular Şekil 2’de gösterilmiştir.



Şekil 2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hibrit Olarak Gerçekleştirilen THU Dersine İlişkin Deneyimleri

Şekil 2’de görüldüğü üzere sosyal bilgiler öğretmen adaylarının hibrit olarak gerçekleştirilen THU dersine ilişkin deneyimleri ile ilgili ulaşılan bulgular uygulama öncesi, uygulama esnası, uygulama sonrası ve sürece ilişkin görüşler olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır. Bundan sonraki bölümde bu başlıklar altındaki ilgili bulgular sunulmuştur.

#### Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Uygulamalar Öncesinde Yaşadıkları Deneyimler

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının hibrit olarak gerçekleştirilen THU dersi kapsamında gerçekleştirdikleri uygulamalardan önce yaşadıkları deneyimlere ilişkin bulgular Şekil 3’te gösterilmiştir.



Şekil 3. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Uygulama Öncesi Yaşadıkları Deneyimler

Şekil 3'te görüldüğü üzere elde edilen verilerin analizi sonucunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının planladıkları uygulamaları kendi kararları doğrultusunda şekillendirdikleri belirlenmiştir. Katılımcılar arasında bulunan Leyla "Fidanları insanların yürüyüş yaptıkları yolun kenarına dikmeye karar verdim. İleriki yıllarda fidanların büyüüp yürüyüş yolunu gölgelendirmesi ve insanlar faydalı olması için böyle bir karar aldım şeklindeki ifadesiyle fidan dikme etkinliğinden önce yaptığı planlamanın kendi kararı doğrultusunda oluştuğunu belirtmiştir. Benzer şekilde Derya da "Arkadaşlarımla hep gittiğimiz bir park vardı. Etkinliği orada yapmaya karar verdim" şeklindeki ifadesiyle uygulamanın kendi kararı doğrultusunda gerçekleştirildiğini açıklamıştır.

Araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının uygulamaları gerçekleştirmeden önce gözlem yaparak problem belirledikleri görülmüştür. Araştırmanın katılımcıları arasında olan Elif konu ile ilgili olarak "Öncesinde temizleyeceğim bölgeyi aradım" şeklindeki açıklamasıyla çevre temizliği etkinliği için belirleyeceği problemleri alanı gözlem yaparak belirlediğini ifade etmeye çalışmıştır.

Araştırmada uygulama öncesinde araştırma yaptıklarını belirten öğretmen adaylarının da olduğu görülmüştür. Bu öğretmen adaylarından olan Derya'nın "Karşılaştıkları sorunlar var mı diye mahalle adına komşularına sorular sordum" şeklindeki ifadesinden yaşadığı bölgedeki olumsuz durumları yetkililere bildirmeleri gereken etkinlikten önce etrafındaki vatandaşlara sorular sorarak araştırma yaptığı anlaşılmaktadır. Benzer şekilde Buket de "Biraz araştırma yaptıktan sonra yapabileceğim şeyleri not aldım ve eksik malzemeleri temin ettim" şeklindeki açıklamasıyla uygulama öncesinde araştırma yaptığını ifade etmiştir.

Bu bulguların yanında uygulamalardan önce hem sosyal bilgiler öğretmen adaylarının hem de aile üyelerinin bazı ön yargılara sahip oldukları belirlenmiştir. Uygulama öncesinde bazı ön yargıları olan öğretmen adaylarından Buket önyargısını "Açıkçası belediyeyi aramakta zorlanacağımı düşünüyordum. Hiç yapmadım nasıl olacak, ne konuşacağım diye düşünüyordum" şeklindeki ifadesiyle açıklamıştır. Aynı şekilde Aygül de "Başta bir önyargım vardı açıkçası iki haftada bir etkinlik mi yapacağız diye ama çok eğleneli geçti" şeklindeki ifadesiyle uygulama öncesinde önyargısının olduğunu açıklamıştır. Ayrıca aile üyelerinin de uygulamalar öncesinde bazı ön yargılara sahip oldukları belirlenmiştir. Örneğin Deniz aile üyelerinin ön yargılarının olduğunu "İnsanlar isteklerini belediyeye ya da başka bir kuruluşa, kuruma söylemekten çekiniyor. Yapmazlar, ne gerek var, sana mı kaldı gibisinden" şeklindeki ifadesiyle açıklamaya çalışmıştır.

Araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının uygulama öncesinde heyecanlandıklarını da belirtmiştir. Katılımcılar arasında bulunan Deniz kedi evi etkinliği öncesinde yaşadığı heyecanını "Ödevimizin bu haftaki teması belirlendikten sonra heyecanlı ve telaşlı bir şekilde evimizin yakınında bulunan market köşelerine bırakılmış kartonları aldım" şeklindeki ifadesiyle açıklamıştır.

Ayrıca sosyal bilgiler öğretmen adayları uygulamalar öncesinde çekingenlik yaşadıklarını da belirtmişlerdir. Örneğin Melis ilk defa yaşadığı bölgedeki olumsuz durumu ilgili birime iletmede çekingen olduğunu "Belediyeyi aramadan önce biraz heyecanlandım ve çekindim açıkçası" şeklindeki açıklamasıyla belirtmiştir.

### Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Uygulamalar Esnasında Yaşadıkları Deneyimler

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının hibrit olarak gerçekleştirilen THU dersi kapsamında gerçekleştirdikleri uygulamalar esnasında yaşadıkları deneyimlere ilişkin bulgular Şekil 4'te gösterilmiştir.



Şekil 4: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Uygulamalar Esnasında Yaşadıkları Deneyimler

Şekil 4'te görüldüğü üzere sosyal bilgiler öğretmen adaylarının uygulamalar esnasında birçok kişiyle yardımlaştığı görülmüştür. Örneğin Elif "Çevre temizlemeye ablamla ve birkaç komşumuzla birlikte gittik. Ablam ve komşularımızda daha önce böyle bir etkinlik yapmamışlardı. Onlara bana yardım etmelerini teklif ettiğimde mutlu oldular" şeklindeki ifadesiyle çevre temizliği etkinliğini aile üyesi ve komşusuyla birlikte gerçekleştirdiğini açıklamıştır. Benzer şekilde Aygül de "Parka gittiğimizde belediye çimleri temizliyordu. Onlardan hemen sonra kalan çöpleri toplamaya ve toplatmaya başladım. Arkadaşlarım da olumlu baktılar bu etkinliğe. Birlikte parktaki çöpleri topladık." şeklindeki ifadesiyle arkadaşlarıyla etkinlik esnasında yardımlaştığını belirtmiştir.

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmen adayları arasında uygulama esnasında problemlerle karşılaştıklarını ve bu problemleri çözerek etkinlikleri gerçekleştirdiğini belirtenler olduğu belirlenmiştir. Bu öğretmen adaylarından Aygül deneyimini şu ifadesiyle açıklamıştır: "Belediyeye maille mi, telefonda mı bildirsem daha hızlı sonuç alırım emin olamadım. Belediyenin sitesine girdim ve dilek kutusuna isteklerimi yazdım. Ancak geri dönmediler. Sonrasında telefonla ulaşmaya karar verdim. İlk başta oradan oraya bağlandım. Ulaşmak biraz zorlu oldu ama sonunda ulaştım.". Elif de yaşadığı bölgedeki olumsuz durumun çözülmesi için yaşadığı problemi ve bunu ısrar ederek çözdüğünü "Özellikle yetkililere şikâyet belirtirken ısrarcı olmakta da fayda var" şeklindeki ifadesiyle açıklamıştır.



Araştırmada katılımcılar arasında bazı uygulamaları gerçekleştirirken yaratıcılık becerilerini işe koşan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının olduğu belirlenmiştir. Bu öğretmen adaylarından olan Deniz kedi evini tasarlariken yaptıkları yaratıcı tasarımı *“Nasıl daha az ıslanır diye düşündük. Babam da altına köpük koymamızın daha iyi olacağı söyledi. Apartmanın bodrum katında köpük bulduk ve kartonun altına yerleştirdik. Her yerini kapladık. Ciltledim ve test ettim su dökülünce bir şey oluyor mu diye ama olmadı”* şeklindeki ifadesiyle açıklamıştır. Benzer şekilde Elif de yine kedi evini yaratıcı bir tasarımla oluşturduğunu şu ifadesiyle açıklamıştır:

Boş bir kolinin dışını plastik bir malzemeye kapladım ve böylece su geçirmez hale getirmeye çalıştım. Kolinin içinin daha sıcak olmasını istediğim için evde bulduğum ince keçeleri evin içine kapladım. Keçeyle ısıya da dayanıklı hale gelmiş oldu. Eski bir tişörtümü yastık gibi dikip içine pamuk koydum. Daha yumuşak bir zemin oldu. Son olarak evin altı ıslak zeminde kalmasın diye tahta parçalar ekleyip biraz yükselttim.

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmen adayları arasında uygulama esnasında çevresindeki kişilerin ön yargılarıyla karşılaştıklarını belirtenlerin olduğu görülmüştür. Bu katılımcılar arasında bulunan Deniz, yaşadığı bölgedeki bir sorunun çözümü için belediyeyi ararken bir aile üyesinin ön yargısıyla karşılaştığını *“Belediyeye ulaşmaya çalışırken babam boşuna gelmezler arama dedi”* şeklindeki ifadesiyle belirtmiştir.

Araştırmada hibrit olarak gerçekleşen THU dersi vesilesi ilk defa yerel yönetimlerle iletişime geçtiğini belirten katılımcıların olduğu belirlenmiştir. Örneğin Derya'nın *“Belediyeyi aradım. Amasya üniversitesinde okuduğumu aldığım derste bu etkinliği yapmam gerektiğini söyledim. Bana tekrar dönüş yapacaklarını söylediler. Ardından bir gün sonra beni Tarım İl Müdürü aradı. Kaç fidan istediğimi sordu.”* şeklindeki ifadesinden yerel yönetimler ile etkileşime geçtiği anlaşılmaktadır.

Araştırmada aynı zamanda süreç esnasında sorumluluk duygusu taşıdığını belirten katılımcıların olduğu belirlenmiştir. Bu katılımcılar arasında bulunan Buket *“Pandemi dolayısıyla toplu taşıma araçları kullanmayı çok tercih etmiyorum fakat elimden geleni yaptım diyebilmek hem vicdanımı rahatlatmak hem de sorumluluğumu en iyi şekilde yerine getirmek için merkeze gittim”* biçimindeki ifadesiyle sorumluluğunu yerine getirmeye çalıştığını açıklamıştır. Aynı şekilde Leyla da *“Bu etkinlikler sayesinde daha da sorumluluk edindik”* biçimindeki ifadesiyle süreçte sorumluluk hissettiğini belirtmiştir.

Bunların yanında uygulamalar esnasında gerçekleştirdikleri etkinliği özenle yapmaya çalıştıklarını belirten katılımcıların da bulunduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu katılımcılar arasında bulunan Melis'in *“Büyük bir çoğunluğu soğuk geçen bir bölgede yaşadığım için onlar için elimden gelenin en iyisini yapmaya çalıştım. Uzun süre durması, dayanması için karton değil tahta seçtim”* şeklindeki ifadesinden etkinliğin amacına ulaşabilmesi için özen göstermeye çalıştığını anlaşılmaktadır.

### **Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Uygulamalardan Sonra Yaşadıkları Deneyimler**

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının hibrit olarak gerçekleştirilen THU dersi kapsamında gerçekleştirdikleri uygulamalardan önce yaşadıkları deneyimlere ilişkin bulgular Şekil 5'te gösterilmiştir.



Şekil 5. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Uygulamalardan Sonra Yaşadıkları Deneyimler

Şekil 5'te görüldüğü üzere sosyal bilgiler öğretmen adaylarının gerçekleştirdikleri etkinlikten sonra birçok olumlu duygular hissettikleri ve kazanımlar edindikleri belirlenmiştir. Özellikle katılımcılar gerçekleştirilen uygulamalardan sonra çevredekilerden olumlu geri bildirimler aldıklarını belirtmişlerdir. Örneğin Buket gerçekleştirdiği etkinlikten sonra komşulardan olumlu tepkiler aldığını "Mahalleden de baya olumlu tepkiler aldım hepsi çok mutlu oldular ve teşekkür ettiler" şeklindeki ifadesiyle; yetkililerden olumlu geri bildirim aldığını da belirtmiştir. Benzer şekilde Derya da aile üyelerinden ve komşularından olumlu geri bildirimler aldığını "Aile üyelerim benim böyle bir etkinlikle uğraşmamı takdir ettiler. Öğretmenimin bu kadar duyarlı olmasına çok sevindiler. Komşularımın, keşke herkes senin gibi olsa gibi tepkiler aldım." şeklindeki ifadesiyle açıklamıştır. Aynı şekilde Leyla'nın "Belediyeyi aradığımda anlayışla karşıladıkları için ve bana yardımcı oldukları için de çok mutlu oldum." şeklindeki ifadesinden yetkililerin kendisine olumlu geri bildirimde bulunduğu anlaşılmaktadır.

Ayrıca katılımcılar gerçekleştirilen etkinlikler sayesinde kendilerini yararlı bir birey olarak hissettiklerini belirtmiştir. Örneğin Elif bu hissiyatını "Böyle olduğunda kendimi toplum için daha faydalı olarak görüyorum" şeklindeki ifadesiyle dile getirmiştir. Aynı şekilde Melis de "Doğaya bir katkı sağladığımı hissettim. Diktiğim fidanlara her baktığımda bir gün kocaman olacaklarını görebiliyorum ve bu beni çok mutlu ediyor" şeklindeki açıklamasıyla kendisini doğaya yarar sağlayan birisi olarak hissettiği için mutlu olduğunu ifade etmeye çalışmıştır.

Bunların yanında uygulamalar sonrasında özgüvenlerinin daha da arttığını belirten katılımcıların olduğu görülmüştür. Örneğin Buket ders kapsamında gerçekleştirilen uygulamalardan sonra özgüven kazandığını "Belki böyle bir etkinlik olmasa belediyeyi aramaya cesaret edemeyecektim. Bu etkinlik bana özgüven kazandırdı" şeklindeki ifadesiyle açıkça belirtmiştir.

Araştırmada bazı katılımcıların uygulamalardan sonra kendileriyle gurur duyduklarını belirttiği belirlenmiştir. Bu katılımcılardan olan Derya "Bu beni aşırı mutlu etti, benim böyle güzel bir konuya öncülük etmem beni gururlandırdı" şeklindeki ifadesiyle uygulamadan sonra gurur duygusu yaşadığını belirtmiştir. Ayrıca katılımcılar arasında uygulamalardan sonra aile üyelerinin de kendileriyle gurur duyduğunu belirtenlerin olduğu görülmüştür. Bu öğretmen adaylarından olan Buket "Ailemin tepkisi,

alışık olduğumuz bir durum olduğu için hem sevinç hem de bu konuda bilinçli ve vicdanlı olduğum için biraz da gurur oldu sanırım” şeklindeki açıklamasıyla düşüncesini dile getirmiştir.

Araştırmada katılımcıların uygulamalardan sonra bazı konularda duyarlılık kazandığını bulgusuna ulaşılmıştır. Örneğin Elif “Arkadaşlarımızla böyle etkinlikler yaparak dünyanın sahibinin biz olmadığını tüm canlıların birbirine ihtiyaç duyduğunu idrak etmiş oluruz” şeklindeki ifadesiyle doğanın yalnızca insanlara değil diğer tüm canlılara da ev sahipliği yaptığına ilişkin duyarlılık kazandığını açıklamaya çalışmıştır. Aynı şekilde Derya da “Bundan sonra gördüğüm sorunlara karşı daha duyarlı olup, yetkililere iletmekte rahatlık sağlayacağıma eminim” şeklindeki ifadesiyle çevresindeki sorunlara karşı daha duyarlı hale geldiğini ifade etmiştir.

Ayrıca araştırmada bazı katılımcıların uygulamalardan sonra tutumlarında değişiklik olduğu bulgusuna da ulaşılmıştır. Bu katılımcılar arasında bulunan Buket “Ben önceden hayvanlardan çok korkuyordum ve asla yaklaşmaya cesaret edemiyordum. Ama evde olduğum sürece artan yemekleri hep hayvanlara verdiğimiz için yavaş yavaş ben onlara onlar da bana alıştı sanırım” şeklindeki ifadesiyle hayvanlara karşı tutumunun değiştiğini belirtmiştir.

Bunların yanında bazı katılımcılar uygulamalardan sonra çevresindeki kişilerde davranış değişikliği meydana geldiğini belirtmiştir. Örneğin Elif kedi evi etkinliğinden sonra komşularının da kedi evi yaptığını ve hayvanların ihtiyacını karşıladığını “Bu dersle beraber bazı komşularımın da bunu (kedi evini) uyguladığı görmek sevindirdi” şeklindeki ifadesiyle açıklamıştır.

Araştırmada katılımcıların tamamının uygulamalardan sonra haz duydukları bulgusuna ulaşılmıştır. Örneğin Buket duyduğu hazzı “Yediğimiz yemeklerin arta kalanlarını, bayatlayan ekmeklerimizi çöpe atmak yerine bir canın hayata tutunmasına yardım etmiş olmak bence hissedebileceğimiz en güzel hislerden birisidir” şeklindeki ifadesiyle dile getirmeye çalışmıştır. Aynı şekilde Aygül de fidan dikme etkinliğinden sonra duyduğu hazzı “Benim için bağda ki diğer fidanlardan çok farklılar. Sık sık onları kontrol edeceğimi, büyüdükçe sevineceğimi biliyorum. Çok güzel bir etkinlik oldu benim için.” şeklindeki açıklamasıyla belirtmiştir.

Son olarak araştırmada katılımcıların uygulamalardan sonra gerçekleştirdiklerini takip etmeye devam ettiği bulgusuna ulaşılmıştır. Örneğin Aygül kedi evini yaptıktan sonra kedilerin içecekleri suyun kalıp kalmadığını kontrol etmeye devam ettiğini “Sokak hayvanları için evde kalan yemekleri ya da hayvanların yiyebileceği şeyleri hep ayrı şekilde dışarıya koydum. Binamızın içine kediler için mama koyuyorduk komşularımızla. Çöpün yanına su koydum. Sık sık suyun kalıp kalmadığını kontrol ettim” şeklindeki ifadesiyle açıklamıştır. Aynı şekilde Derya’nın da “Hala gün gün tutana kadar sulama işlemini devam ettirmekteyim” şeklindeki ifadesinden fidanlarını diktikten sonra onları sulamaya devam ettiği anlaşılmaktadır.

### **Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hibrit Olarak Gerçekleştirilen THU Dersine Yönelik Görüşleri**

Araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının derse ilişkin görüşleri ile ilgili bulgulara ulaşılmıştır. Elde edilen bulgular Şekil 6’da gösterilmiştir.



Şekil 6. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hibrit Olarak Gerçekleştirilen THU Dersine İlişkin Görüşleri

Şekil 6'da görüldüğü üzere sosyal bilgiler öğretmen adaylarının hibrit olarak gerçekleştirilen THU dersine ilişkin görüşleri dersin avantajları ve dezavantajları olmak üzere iki temada toplanmıştır. Sosyal bilgiler öğretmen adayları daha çok dersin bu şekilde işlenmesinin avantajlarına değinmiştir. Araştırmada katılımcılardan bazılarının dersin kayıt altına alınarak daha sonra izlenebilmesinin kendileri için olumlu bir durum olduğuna işaret etmiştir. Bu şekilde düşünen öğretmen adaylarından Deniz "Ben çalıştığım için gün içerisinde yoğun oluyor ve dersinize katılmıyordum. Bu yüzden derslerinizi sonradan dinliyordum. Dersi sonradan dinleyebilmemiz güzel bir şey bence" şeklindeki ifadesiyle dersin bu şekilde işlenmesinin bu anlamda kendilerine avantaj sağladığını açıklamıştır.

Araştırmada ayrıca bazı sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dersin hibrit olarak işlenmesinin gerçekleştirilen etkinliklerinin görünürlüğünü arttırdığı düşünüldüğü belirlenmiştir. Katılımcılar arasında bulunan Aygül "Ders yüz yüze olsaydı yalnızca bulunduğumuz yerdeki insanlar yaptıklarımızı görecekti ama herkes çok farklı bölgelerde etkinliklerini yaptığı için yaptıklarımızın görünürlüğü arttı" şeklindeki ifadesiyle görüşünü açıklamıştır.

Araştırmada birçok katılımcının dersin bu şekilde işlenmesiyle herkesin yaşadığı bölgeye katkı sağladığını düşündüğü bulgusuna ulaşılmıştır. Örneğin Derya "ders bu şekilde işlenmeseydi ben yaşadığım bölgedeki sorunu belediyeye bildirmezdim herhalde. Bu şekilde olduğu için sadece bizim değil komşularımızın da şikâyetçi olduğu yol sorununu çözmüş olduk. Gelip asfalt döktüler. Bizim de bu şekilde bir katkımız oldu" şeklindeki açıklamasıyla ders kapsamında gerçekleştirdiği uygulamalar sayesinde yaşadığı bölgedeki bir sorunu çözüme kavuşturduğunu belirtmiştir. Aynı şekilde Melis de ders sayesinde gerçekleştirdiği uygulamanın yaşadığı bölgedeki bir sorunun çözümüne katkı sağladığını "Kuyunun kapağını kapattıklarını görünce çevredeki herkes daha çok kendi annem de dâhil anneler çok rahatladılar. Topluma hizmet uygulamaları dersi sayesinde bu sorunu ortadan kaldırdık" şeklindeki görüşüyle ifade etmiştir.

Bunların yanında dersin bu şekilde işlenmesinin mesleki gelişimlerine katkı sağladığını belirten katılımcıların olduğu belirlenmiştir. Bu katılımcılardan olan Derya "Etkinliklerin hepsi bizim öğretmen olduğumuzda yapabileceğimizi etkinlikler. Bizim açımızdan güzel bir tecrübe oldu. En azından çok uzağa

gitmesek de etrafımızda da birçok şey yapabileceğimizin farkına vardık.” şeklindeki ifadesiyle dersin mesleki gelişimine katkı sağladığını açıklamıştır. Derya ayrıca dersin bu şekilde işlenmesiyle öğretim üyesinden düzenli geri bildirimlerin alınmasının kendilerine avantaj sağladığını, bu şekilde etkinliklerin ve ödevlerin daha sağlıklı biçimde gerçekleştiğini “Yani bu şekilde işlememiz çok iyiydi hocam. Çünkü sizden geri dönütler almak, değerlendirmelerde bulunmanız, gördüklerinize ilişkin yorumlar yapmanızın daha iyi olduğunu düşünüyorum. Çünkü bu şekilde sizin neler istediğinizi görüyoruz. Bu sayede etkinliklerimiz daha iyi geçiyor” şeklindeki görüşüyle ifade etmiştir.

Araştırmada ayrıca bazı sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dersin bu şekilde işlenmesinin planlamaları kendilerine göre yapmalarına olanak sağladığını belirtmiştir. Bu öğretmen adaylarından olan Leyla “Etkinlikler için belli bir zaman verdiğiniz ve yanımızda olmadığınız için tüm planlarımı kendimize göre yaptık. Böyle olunca etkinliklerde zorluk yaşamadık ve rahat geçti” şeklindeki ifadesiyle dersin bu şekilde işlenişinin bu anlamda kendilerine avantaj sağladığını açıklamaya çalışmıştır.

Araştırmada dersin hibrit olarak gerçekleştirilmesinin farklı kişilerle etkileşimde bulunulmasına olanak sağladığını düşünen sosyal bilgiler öğretmen adaylarının olduğu belirlenmiştir. Araştırmadan katılımcılarından Elif “ders eğer yüz yüze olsaydı büyük ihtimalle yalnızca arkadaşlarımız ile etkileşime girecektik ama dersin bu şekilde işlenmesiyle ailemiz, kuzenlerimiz ve hatta komşularımızla da bir şeyler yapmış olduk. Bu anlamda güzeldi bence” şeklindeki ifadesiyle görüşünü ifade etmiştir. Elif ayrıca ders kapsamında herkesin farklı yerlerde etkinlikler gerçekleştirdiğini, bu sayede yapılanların daha fazla kişiye ulaştığını şu açıklamasıyla ifade etmiştir:

Şimdi şöyle bir gerçek var. Kesinlikle okulda işleseydik görev verildikten sonra hemen arkadaşımın yanına gidecektim ve hadi şunu yapalım diye aramızda bir toplantı olacaktı. Biz zaten biz bize yapacaktık onu. Bu bir gerçek. Ben bunları mesela aileme söylemeyecektim. Ya da kuzenim yaptıklarını görmeyecekti. Yani bunları katmayacaktım. Bu sefer bunlar orada kalacaktı. Ama ben böyle yapınca aileye de yansıdığını gördüm onlarla birlikte de bir şeyler yaptığımız için. Onları da etkiledim. Bu anlamda bence güzel oldu.

Diğer yandan THU dersinin bazı sınırlılıkları olduğunu düşünen katılımcıların da olduğu belirlenmiştir. Özellikle katılımcılar ders bu şekilde işlendiği için arkadaşlarıyla birlikte olamamanın bir sınırlılık yarattığını ifade etmişlerdir. Bunun da ötesinde dersin tüm avantajlarına rağmen arkadaşlarıyla birlikte etkinlikler yapamadıkları için yüz yüze gerçekleşmesini tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Örneğin Aygül “Yüz yüze olsaydı belki daha eğlenceli olabilirdi etkinlikler. Böyle de sıkıcı değildi ama arkadaşlarla birlikte yapmak belki daha da eğlendirirdi bizi. Kendi yaş grubumdaki arkadaşlarımla birlikte yapmayı daha çok isterdim.” şeklindeki ifadesiyle görüşünü dile getirmiştir. Benzer şekilde Deniz de dersin tüm avantajlarına rağmen yüz yüze olmasının arkadaşlarıyla birlikte bir şeyler yapmak adına daha iyi olacağını ve dersin yüz yüze işlenmesini daha çok tercih ettiğini “Yüz yüze olsak daha iyi olurdu bence. Grupça arkadaşlarla bir yerlere gidebilirdik belki. Mesela ben yetiştirme yurduna ya da huzurevine gitmek isterdim. Arkadaşlarımla birlikte yapardık. Böyle de güzel oldu ama bence yüz yüze olsaydı daha güzel olurdu” şeklindeki ifadesiyle görüşünü açıklamıştır.

Ayrıca dersin bu şekilde işlenmesinin daha büyük çaplı etkinlikler düzenlememe gibi sınırlılığı olduğunu düşünen katılımcıların da olduğu belirlenmiştir. Örneğin Elif bu şekilde düşündüğünü “Tabi ders bu şekilde işlenince herkes kendi bölgesinde ufak çaplı etkinlikler yaptı. Yüz yüze olsaydı toplu olarak daha büyük etkinlikler düzenleyebilirdik. Bazı etkinlikler toplu yapınca güzel oluyor.” ifadesiyle açıklamıştır.

#### 4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Pandemi ile birlikte birçok eğitim öğretim kurumu faaliyetlerini uzaktan eğitim yoluyla sürdürmek zorunda kalmıştır. Süreç içerisinde öğretmenler aniden geçilen uzaktan eğitim sistemine uyum sağlamaya çalışmışlardır. Bu esnada teknolojiyi kullanma becerileri edinmişler ve becerilerini geliştirmek için çaba göstermişlerdir. Pandeminin etkilerinin azaldığı dönemlerde bile hâla bazı dersler uzaktan eğitim yoluyla sürdürülmektedir. Bu dönemde edinilen deneyim ve uzaktan eğitimin sunduğu olanaklar göz önünde bulundurulduğunda gelecekte uzaktan eğitim faaliyetlerinden vazgeçilmeyeceği ön

görülmektedir. Bu bakımdan öğrencilerin uzaktan eğitim yoluyla işlenen derslerde yaşadıkları deneyimlerinin araştırılması, uzaktan eğitim yoluyla gerçekleştirilecek eğitim öğretim faaliyetlerinin daha sağlıklı işlemesine katkı sağlayacaktır. Bu çalışmada bir uzaktan eğitim uygulama biçimi olan hibrit uygulama yoluyla gerçekleştirilen THU dersine ilişkin sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deneyimleri araştırılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın hibrit olarak gerçekleştirilen THU dersinde öğretmen adaylarının nasıl deneyimler edindiğini anlayabilmemiz hususunda önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmada elde edilen verilerin analizi sonucunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının karar verme, gözleme dayalı problem belirleme, araştırma yapma gibi becerilerini işe koştukları görülmüştür. Benzer şekilde Dapena vd. (2022) gerçekleştirdikleri çalışmada öğrencilerin online olarak gerçekleştirilen THU dersi kapsamında karar verme ve problemlerin farkına varma gibi deneyimler yaşadıklarını belirtmişlerdir. Shek vd. (2022) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da üniversite öğrencilerinin e-THU dersi kapsamında problem çözme ve karar verme deneyimi yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Shaw (2018) da çalışmasında hibrit olarak uygulanan THU dersi kapsamında üniversite öğrencilerinin karar verme, karmaşık problem çözme gibi becerilerinin geliştiği sonucuna ulaşmıştır. Gaspar-Hulvat (2018) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da üniversite öğrencilerinin e-THU dersi kapsamında karar verme becerilerinin gelişim gösterdiği belirlenmiştir. Araştırmada ayrıca uygulama öncesinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının bazı ön yargılara sahip oldukları, çekingenlik yaşadıkları ve heyecanlandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Marcus vd. (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmada e-THU dersinin başında üniversite öğrencilerinin sürece ilişkin bazı endişelerinin ve kaygılarının olduğu, bazı öğrencilerin sürecin başında çekingen oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmanın sonucu ile alanyazındaki diğer araştırmaların sonuçları uzaktan eğitim yoluyla işlenen THU dersi öncesinde üniversite öğrencilerinin bazı kaygılar yaşadıklarını göstermektedir. Bu durum sürece ilişkin belirsiz bir durumun olmasından, bir öğretmenin kendilerinin fiziksel olarak yanında bulunmamasının yarattığı tedirginlikten ya da ilk defa bireysel olarak bir uygulama yapacaklarından ve kendilerinden öğretmenin beklentilerinin olmasından kaynaklanıyor olabilir. Dolayısıyla sürecin başında bu duyguları deneyimlemeleri doğal karşılanabilir.

Araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının uygulamalar esnasında problem çözme ile yaratıcılık becerilerini kullandıkları, sorumluluk duygusu hissettikleri, gerçekleştirdikleri etkinlikleri özenle yapmaya çalıştıkları, farklı kişiler ile yardımlaşmış ve yerel yönetimlerle etkileşime girdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Mironesco (2014) tarafından gerçekleştirilen çalışmada hibrit olarak gerçekleştirilen THU dersi kapsamında üniversite öğrencilerinin toplumdaki birçok kişi ve kurum ile etkileşime girerek daha duyarlı hale geldikleri ve sosyalleştikleri sonucuna ulaşmıştır. Shaw (2018) tarafından gerçekleştirilen çalışmada üniversite öğrencilerinin ders sürecinde yaratıcı ve yenilikçi düşünme ile karmaşık problemleri çözme becerilerini geliştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ball ve Geleta (2005) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da üniversite öğrencilerinin ders kapsamında uygulanan etkinlikler aracılığıyla toplumdaki kişilerle etkileşime girdikleri ve yardımlaşmış belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin sorumluluklarını yerine getirmek için diğer derslere göre daha fazla zaman ayırdıkları görülmüştür. Aynı zamanda öğrencilerin arkadaşları ile birlikte etkili bir şekilde iş birliği yaparak çalıştıkları belirlenmiştir. Sonuç olarak hibrit olarak gerçekleştirilen THU dersinin yüz yüze gerçekleştirilen derslerde olduğu gibi öğrencilere çevrelerindeki kişilerle etkileşime girme, bazı becerilerinin işe koşulması ve süreçte sorumluluk duyarak gerçekleştirdikleri uygulamalara özen göstermeleri gibi deneyim olanağı sunduğu görülmüştür. Bu durum aslında yüz yüze ve hibrit olarak gerçekleştirilen THU derslerinin öğrencilere aynı fırsatlar sunduğunu ve deneyimler yaşattığını göstermektedir. Özetle üniversite öğrencileri yüz yüze olarak gerçekleştirilen THU dersinde hangi deneyimleri yaşıyorsa, hibrit olarak gerçekleştirilen THU dersinde de benzer deneyimleri yaşayabilmektedirler.

Araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının uygulamalardan sonra özgüven ve duyarlılık kazandıkları, tutum değişikliği yaşadıkları, kendileriyle gurur duydukları, mutlu oldukları, yararlı olma

duygusu yaşadıkları ve çevrelerindeki de tutum değişikliği yarattıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Komşularından, arkadaşlarından, akrabalarından, aile üyelerinden ve yetkililerden gerçekleştirdikleri etkinliklere ilişkin olumlu geri bildirimler aldıkları belirlenmiştir. Aynı zamanda gerçekleştirdikleri uygulamaları yalnızca ders kapsamında değil, dersten sonra da takibini yaptıkları görülmüştür. Benzer şekilde Shaw (2018) ve Mironesco (2014) tarafından gerçekleştirilen araştırmalarda da üniversite öğrencilerinin gerçekleştirdikleri uygulamalardan dolayı kendileriyle gurur duydukları ve topluma karşı daha fazla duyarlı hale geldikleri sonucuna ulaşılmıştır. Hastings vd. (2018) tarafından gerçekleştirilen araştırmada da benzer sonuçlara ulaşılmakla birlikte üniversite öğrencilerinin gerçekleştirdikleri uygulamalardan dolayı özgüven kazandıkları ve topluma yararlı bireyler olma duygusunun vermiş olduğu hazzı yaşadıkları belirlenmiştir. Bunların yanında Bourelle (2014), Early ve Lasker (2018), Marcus vd. (2019) ile Schwehm vd. (2017) tarafından gerçekleştirilen araştırmalarda hibrit tip II ve ekstrem THU derslerindeki uygulamalardan sonra üniversite öğrencilerinin sosyal sorumluluk hissederek duyarlılık kazandığı ve özgüven ile özyeterliliklerinin gelişim gösterdiği sonuçlarına ulaşıldığı görülmüştür.

Araştırma kapsamında sosyal bilgiler öğretmen adayları dersin hibrit olarak gerçekleştirilmesine ilişkin görüşlerini de belirtmiştir. Sosyal bilgiler öğretmen adayları dersin bu şekilde işlenmesinin mesleki gelişimlerine katkısı olduğu, farklı kişilerle etkileşim olanağı sağladığı ve böyle daha fazla kişiye ulaşabildiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca dersin kayıt altına alınmasının, yaptıkları uygulamaların görünürlüğüne, öğretim üyesi tarafından düzenli geri bildirimler verilmesinin ve planlamaların kendilerine göre yapılmasının dersin sağladığı avantajlar arasında bulunduğunu düşündükleri belirlenmiştir. Marcus vd. (2019) tarafından gerçekleştirilen araştırmada THU dersinin çevrimiçi olarak gerçekleştirilmesi özellikle dersin takibi bakımından kendileri için olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca etkinliklerin kendileri tarafından gerçekleştirilmesiyle farklı fakülte'deki öğrencilerle de tanıştıklarını ve etkileşimde buldukları belirlenmiştir. Benzer şekilde Nielsen (2016) gerçekleştirdiği araştırmada uzaktan eğitim yoluyla gerçekleştirilen THU dersinin üniversite öğrencilerinin topluma entegrasyonunu sağladığı ve mesleki gelişimlerine katkı sağladığı sonucuna ulaşmıştır. Helms vd. (2015), Jia vd. (2017) ile Waldner vd. (2012) da gerçekleştirdikleri araştırmalarda THU dersinin hibrit olarak gerçekleştirilmesinin hem öğretim üyeleri hem de öğrenciler açısından düzenli bir geri bildirim döngüsü sağladığını belirtmişlerdir. Ayrıca bu şekilde işlenen THU dersinin öğrencilerin yaptıkları uygulamalar ile dersin kazanımları arasında anlamlı bir bağın oluşmasına da katkı sağladığını açıklamıştır.

Diğer yandan araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının hibrit olarak gerçekleştirilen THU dersinin bazı sınırlılıkları olduğunu belirtmiştir. Dersin bu şekilde işlenmesinden dolayı sınıf arkadaşlarıyla birlikte olamadıkları ve büyük çaplı etkinlikler düzenleyemediklerini ve bunun dersin sınırlılıkları arasında olduğu doğrultusunda görüş bildirmişlerdir. Benzer şekilde Waldner vd. (2012) öğrencilerin hibrit olarak gerçekleştirilen THU derslerinde yüz yüze etkileşime girememesinin bir sınırlılık yarattığını belirtmiştir. Bu durum dersin işleniş ve öğretim üyesi bakımından çok önemli görülmesi de öğrenciler açısından oldukça önemli bir husustur. Nitekim bu araştırmada öğretmen adayları dersin bu şekilde işlenmesinin de güzel olduğunu ancak arkadaşlarıyla birlikte olamadıkları için yüz yüze olmasını tercih ettiklerini dile getirmişlerdir. McGorry (2012) tarafından gerçekleştirilen araştırma aslında bu durumu destekler niteliktedir. Araştırmanın sonunda geleneksel olarak yüz yüze işlenen THU dersi ile çevrimiçi olarak işlenen THU dersi arasında anlamlı bir farklılığın bulunmadığı belirlenmiştir. Sonuç olarak hibrit olarak işlenen THU dersi her ne kadar verimli, eğlenceli ve yararlı olsa da üniversite öğrencilerinin yüz yüze gerçekleştirilen THU dersini daha fazla tercih ettikleri belirlenmiştir.

Araştırmada elde edilen sonuçlar ve tartışmalar göz önünde bulundurularak uygulayıcılara ve araştırmacılara şunlar önerilmektedir:

- 1- Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının, sosyal bilgiler dersi öğretim programında da yer alan bazı becerileri ve değerleri deneyimleyebilmeleri için THU dersi hibrit olarak gerçekleştirilebilir.

- 2- Hibrit uygulama öğretim üyelerine ve dersin işlenişine katkı sağladığı için THU dersi hibrit olarak uygulanabilir. Özellikle çeşitli nedenlerden dolayı öğrencilerin okula ya da üniversiteye gelememesi durumunda THU dersleri için hibrit uygulamaya başvurulabilir.
- 3- Öğrencilerin öğretim üyelerine ve öğretim üyelerinin de öğrencilere düzenli olarak geri bildirimde bulunabilmesi için THU derslerinde hibrit uygulamaya başvurulabilir.
- 4- Üniversite öğrencilerinin yalnızca öğrenim gördükleri bölgelerde değil aynı zamanda yaşadıkları bölgelerde de topluma katkı sağlanması bakımından THU dersinin hibrit olarak gerçekleştirilmesi etkili olabilir.
- 5- Üniversite öğrencilerinin kendi başlarına karar verebilmeleri, karşılaştıkları problemleri bir öğretim üyesi olmaksızın kendi başlarına çözebilmeleri ve planlamalarını bireysel olarak kendilerinin yapabilmeleri ve bu becerilerinin gelişimi için THU dersi hibrit olarak uygulanabilir.
- 6- Üniversite öğrencilerinin sorumluluk, duyarlılık gibi değerlerinin gelişimi için aynı şekilde THU dersi için hibrit uygulama benimsenebilir.
- 7- Hibrit olarak işlenen THU dersinin etkisini görebilmek için yarı ve gerçek deneysel desende araştırmalar gerçekleştirilebilir.
- 8- Öğretmen adaylarının hibrit olarak gerçekleştirilen THU dersinde yaşadıklarını derinlemesine anlamak ve araştırmak için durum çalışması deseninde araştırmalar gerçekleştirilebilir.
- 9- Hibrit olarak gerçekleştirilen THU dersi ile ilgili sosyal bilgiler öğretmen adaylarına yönelik araştırmanın hiç bulunmadığı göz önünde bulundurulduğunda araştırmacılara bu ve benzeri araştırmalar gerçekleştirebilecekleri önerilmektedir.
- 10- Hibrit olarak gerçekleştirilen THU dersine ilişkin meta-analiz ve meta-sentez araştırmaları gerçekleştirilebilir.
- 11- Hibrit olarak gerçekleştirilen THU dersine ilişkin tarama modelinde araştırmalar gerçekleştirilerek çeşitli değişkenler açısından dersin yansımaları incelenebilir.



## Kaynakça/Reference

- Altun, C. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamaları projelerine tasarım odaklı düşünme becerilerini yansıtmaya süreçlerinin incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi.
- Arehart, J.H., Langenfeld, K. L. & Gingerich, E. M. (2020). Reevaluating traditional international service-learning during a global pandemic. *Advances in Engineering Education*, 8(4), 1-5.
- Aykırı, K. (2017). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamaları dersi projelerine ilişkin deneyimlerinin belirlenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 1(1), 42-55.
- Aykırı, K. (2018). Tükendiler: Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının tüketici hakları konusunda topluma hizmet uygulaması deneyimleri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(12), 829-838.
- Ball, D. & Geleta, N. (2005). A delicate balance: Service-learning in teacher education. *Journal of Scholarship of Teaching and Learning*, 5(1), 1-17.
- Beldağ, A., Yaylacı, A. F., Gök, E. & İpek, C. (2015). Topluma hizmet uygulamaları dersinin üniversite-toplum işbirliği açısından değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(2), 161-178.
- Bourelle, T. (2014). Adapting service-learning into the online technical communication classroom: A framework and model. *Technical Communication Quarterly*, 23(4), 247-264. <https://doi.org/10.1080/10572252.2014.941782>
- Branker, K., Corbett, J., Webster, J. & Pearce, J. M. (2010). Hybrid virtual and field work-based service learning with green information technology and system projects. *International Journal for Service Learning in Engineering*, 5(2), 44-59.
- Bringle, R. G. & Hatcher, J. A. (1996). Implementing service learning in higher education. *The Journal of Higher Education*, 67 (2), 221-239.
- Bringle, R. G. (2017). Hybrid high-impact pedagogies: integrating service-learning with three other high-impact pedagogies. *Michigan Journal of Community Service Learning*, 49-63.
- Christine, I. C., Durlak, J. & Dymnicki, A. (2011). A meta-analysis of the impact of service-learning on students. *Journal of Experiential Education*, 34(2), 164-181. <https://doi.org/10.5193/JEE34.2.164>.
- Çetin, T. & Sönmez, Ö. F. (2009). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamaları dersinin amaç ve içeriğine yönelik görüşlerinin değerlendirilmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29 (3), 851-875.
- Dapena, A., Castro, P. M. & Ares-Penas, A. (2022). Moving to e-Service Learning in Higher Education. *Applied Sciences*, 12, 1-21. 2. <https://doi.org/10.3390/app12115462>.
- Dere, İ. & Akdeniz, Ş. N. (2021). Topluma hizmet eden sosyal bilgiler öğretmen adaylarının etkin vatandaşlık ve gönüllülük algıları. *Başkent University Journal of Education*, 8(2), 352-367.
- Deveci, H. & Eryılmaz, Ö. (2016). Öğretmen adaylarının sosyal sorumluluk projesine katılımlarına ilişkin görüşleri: Let's do it! Türke Örneği. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 7(25), 163-185.
- Early, J., & Lasker, G. A. (2018). Strengthening communities of inquiry online and offline: Exploring benefits and challenges of including service-learning in a fully online women's global health course. *Pedagogy in Health Promotion*, 4(3), 218-226. <https://doi.org/10.1177/2373379917730843>.
- Ekşi, Z. & Cinoğlu, M. (2012). Topluma hizmet uygulamaları dersinin değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 3-22.
- Foulconer, E. (2020). Eservice-learning: a decade of research in undergraduate online service-learning. *American Journal of Distance Education*, 1-18. <https://doi.org/10.1080/08923647.2020.1849941>.
- Gasper-Hulvat, M. (2018). "More like a real human being": Humanizing historical artists through remote service-learning. *Journal of Experiential Education*, 41(4), 397-410. <https://doi.org/10.1177/1053825918808321>
- Glesne, C. (2020). *Nitel araştırmaya giriş*. (Çev. Ed. A. Ersoy & P. Yalçınoğlu). Anı Yayıncılık.

- Gökçe, N. (2009). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamalarına ilişkin değerlendirmeleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2), 176-194.
- Guthrie, K. L. & McCracken, H. (2010). Making a difference online: facilitating service-learning through distance education. *The Internet and Higher Education*, 13(3), 153-157. <https://doi.org/10.1016/j.iheduc.2010.02.006>.
- Guthrie, K. L. & McCracken, H. (2014). Reflection: the importance of making in e-service learning courses. *Journal of Computing in Higher Education*, 26 (3), 238-252. <https://doi.org/10.1007/s12528-014-9087-9>
- Hastings, L. J. (2018). Developing leadership through “servicship”: Leveraging the intersection between service-learning and professional internship. *Journal of Leadership Education*, 17(1), 141-151. <https://doi.org/10.12806/V17/I1/A2>.
- Helms, M. M., Rutti, R. M., Hervani, A. A., LaBonte, J. & Sarkarat, S. (2015). Implementing and evaluating online service implementing and evaluating online service learning projects, *Journal of Education for Business*, 90(7), 369-378. <https://doi.org/10.1080/08832323.2015.1074150>.
- Jia, X., Jung, J. & Ottenbreit-Leftwich, A. (2017). Learning technology integration from a service-learning project: Connecting preservice teachers to real-world problems. *Journal of Experiential Education*, 41(3), 261-276. <https://doi.org/10.1177/1053825917738269>.
- Kara, C., Altıntaş, A., & Kaya, İ. F. (2017). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamalarıyla “yardımseverlik değeri” kazanmaları hakkındaki görüşleri. *Mediterranean Journal of Educational Research*, 11(22), 23-37.
- Kesten, A., Köçer, M. & Egüz, Ş. (2014). Topluma hizmet uygulamaları dersinin toplumsal bilinç kazandırmadaki etkisi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(2), 393-410. <https://doi.org/10.19171/uuefd.19923>.
- Kılınc, E. & Dere, İ. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Topluma Hizmet Uygulamaları Dersine İlişkin Algıları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (40), 209-220.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*, Sage.
- Marcus, V. B., Atan, N. A., Latif, A. A. & Yusof, S. M. (2019). Promoting students' generic skills with the integration of e-service learning platform. *International Journal of Emerging Technologies in Learning*, 14(20), 4-17. <https://doi.org/10.3991/ijet.v14i20.11455>.
- Marcus, V. B., Atan, N. A., Yusof, S. M. & Tahir, L. (2020). A systematic review of e-service learning in higher education. *International Journal of Interactive Mobile Technologies*, 14 (6), 4-14. <https://doi.org/10.3991/ijim.v14i06.13395>.
- Mcgorry, S. Y. (2012). No significant difference in service learning outline. *Journal of Asynchronous Learning Networks*, 16(4), 45-54.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber*. S. Turan (Çev. Ed.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Mironesco, M. (2014). Using service learning to enhance a hybrid course curriculum in the “politics of food”. *MERLOT Journal of Online Learning and Teaching*, 10(3), 524-534.
- Mogaji, E. & Jain, V. (2020). Impact of the pandemic on higher education in emerging economies: emerging opportunities, challenges and research agenda. *Research Agenda Working Papers*, 8, 79-91. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3622592>.
- Nielsen, D. (2016). Facilitating service learning in the online technical communication classroom. *Journal of Technical Writing and Communication*, 46(2), 236-256. <https://doi.org/10.1177/0047281616633600>.
- Schwehm, J. S., Lasker-Scott, T., & Elufiede, O. (2017). A comparison of learning outcomes for adult students in on-site and online service-learning. *Online Journal of Distance Learning Administration*, 20(1).
- Shaw, T. (2018). Students perceptions of service-learning efficacy in a hybrid I online undergraduate writing class. *Transformative Dialogues: Teaching & Learning Journal*, 11(2), 1-16.

- Shek, D. T. L., Li, X., Yu, L., Lin, L. & Chen, Y. (2022). Evaluation of Electronic Service-Learning (e-Service-Learning) Projects in Mainland China under COVID-19. *Applied Research in Quality of Life*, 1-24. <https://doi.org/10.1007/s11482-022-10058-8>.
- Sönmez, Ö. F. (2010). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamaları dersine yönelik görüşlerinin kazanım boyutunda değerlendirilmesi. *The Black Sea Journal of Social Sciences*, 2(2), 53-72.
- Sözer, Y. & Aydın, M. (2020). Nitel veri toplama teknikleri ve nitel veri analiz süreci. B. Oral & A. Çoban (Ed.). *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri içinde* (ss. 249-284). Pegem Akademi.
- Subash, M., Sakumoto, M., Bass, J., Hong, P., Muniyappa, A., Pierce, L., Purmal, C., Ramaswamy, P, Sono, R., Upregraft, C., Feinstein, D. & Khanna, R. (2021). The emerging role of clinical informatics fellows in service learning during the COVID-19 pandemic. *Journal of American Medical Informatics Association*, 28 (3), 487-493. <https://doi.org/10.1093/jamia/ocaa241>.
- Şahan, H. H. & Uyangör, N. (2021). Bilimsel araştırmalarda örneklem seçimi. M. Çelebi (Ed.). *Nitel araştırma yöntemleri içinde* (ss.112-141). Pegem Akademi.
- Thinkler, B., Hannah, C. L., Tinkler, A. & Miller, E. (2015). The impact of a social justice service-learning field experience in a social foundations course. *Critical Questions in Education*, 6(1), 16-29.
- Thomas, D. R. (2006). A general inductive approach for analyzing qualitative evaluation data. *American Journal of Evaluation*, 27(2), 237-246. <https://doi.org/10.1177/1098214005283748>.
- Tian, Q. & Noel, T. (2020). Service-learning in catholic higher education and alternative approaches facing the covid-19 pandemic. *Journal of Catholic Education*, 23(1), 184-196. <http://dx.doi.org/10.15365/joce.2302142020>
- Waldner, L. S., McGorry, S. Y. & Widener, M. C. (2012). E-service learning: the evolution of service learning to engage a growing online student population. *Journal of Higher Education Outreach and Engagement*, 16(2), 123-150.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

## EXTENDED ABSTRACT

### 1. INTRODUCTION

Community Service Practices (CSP) is an experience-based teaching method in which students get knowledge, skills and values regarding social responsibility by participating in service learning activities organized for the solution of social problems (Bringle & Hatcher, 1996; Christine vd., 2011). The effects of Covid-19 pandemic appeared in all areas as well as teacher education and courses that have been held face-to-face for many years have begun to be carried out online in the form of distance education (Mogaji & Jain, 2020). Accordingly, CSP courses in the social studies education undergraduate program were continued in this way. However, CSP have been carried out in different ways through distance education not only during the pandemic period, but also in the pre-pandemic period (Waldner et al., 2012).

The literature review revealed that many researches have been conducted on CSP, which are carried out in the form of online distance education and applied in different fields (Arehart vd., 2020; Branker vd., 2010; Bringle, 2017; Foulconer, 2020; Guthrie & McCracken, 2010, 2014; Helms vd., 2015; Marcus vd., 2020; Mironesco, 2014; Nielsen, 2016; Shaw, 2018; Subash, vd., 2021; Tian & Noel, 2020). On the other hand, it has been determined that there are researches on the CSP course in the social studies education undergraduate program in Turkey, but all of these researches were carried out within the scope of face-to-face CSP course. (Altun, 2019; Aykırı, 2017; Aykırı, 2018; Beldağ vd., 2015; Çetin & Sönmez 2009; Dere & Akdeniz, 2021; Deveci & Eryılmaz, 2016; Gökçe, 2009; Kara vd., 2017; Kesten vd., 2014; Kılınç & Dere, 2014; Sönmez, 2010). However, it has been observed that there is no research on the CSP course conducted as hybrid in the field of social studies education.

### 2. METHOD

In the research, the basic qualitative research design that is one of the qualitative research methods, was adopted. The study group consists of 7 social studies teacher candidates who experienced hybrid CSP course. Semi-structured interviews and documents were used as data collection tools.

The data was collected in the 2020-2021 spring semester. Before data collection, ethical permission was obtained from the Social Sciences Ethics Commission of a state university. CSP course was carried out as distance education due to the Covid-19 pandemic. Hence, the theoretical part of the course was carried out with the participation of the teacher candidates in the live lessons, and the service part was carried out in the region where the teacher candidates live.

Inductive analysis approach was employed in the data analysis. Firstly semi-structured interviews and document data were analyzed and codes were created, meaningful relationships were established between the codes, and the themes were reached. After that, the findings were obtained from the themes and reported (Thomas, 2006). In the data analysis, code names were given to participants, and findings were presented with the code names. Triangulation and prolonged engagement strategies were used in order to ensure the trustworthiness of the study.

### 3. FINDINGS, DISCUSSION AND RESULTS

As a result of the study, it was concluded that social studies teacher candidates used some skills such as decision-making, observation-based problem determination, and research. Dapena et al. (2022) and Shaw (2018) also found similar findings in their studies. Moreover, it was revealed that social studies teacher candidates had prejudice and they felt anxiety about the hybrid type at the beginning of the course. Similarly, Marcus et al. (2019) concluded that college students had the same feelings about the e-CSP. This might be the result of an uncertain situation regarding the process, the uneasiness caused by an

instructor not being with them physically, or the first-time experience. Consequently, it might be natural that they experience these feelings at the beginning of the course.

It was also concluded that the social studies teacher candidates gained self-confidence and sensitivity after the activities, felt proud of themselves, experienced a sense of being useful, and created a change in attitude toward themselves and those around them. Moreover, they indicated that they had positive feedback from their neighbors, friends, relatives, family members, and officers. Besides, it was observed that they remained to control of their products not only during the course but also after the course. There are many studies in which similar findings were stated in the literature. (Bourelle, 2014; Early and Lasker, 2018; Hastings et al., 2018; Marcus et al., 2019; Mironesco, 2014; Schwehm et al., 2017; Shaw, 2018). Consequently, it might be said that hybrid CSP could contribute to the personal development of teacher candidates.

In the research, social studies teacher candidates stated that hybrid course contributed to their professional development and provided the opportunity to interact with different people apart from their friends. In addition, they thought that recording the course, visibility of their practices, regular feedback by the lecturer, and making the plans according to them are among the advantages of the course. In the literature, it was observed that many studies also found similar findings (Helms et al., 2015; Jia et al., 2017; Marcus et al, 2019; Nielsen, 2016; Marcus vd., 2019; Waldner et al., 2012).

On the other hand, social studies teacher candidates stated some limitations as well. They stated that they could not be with their classmates and organize large-scale activities because of distance education. Similarly, Waldner et al. (2012) and McGorry (2012) stated these limitations among disadvantages of hybrid CSP. As a result, hybrid CSP has many advantages as well as some limitations like all other teaching approaches, methods, techniques, and activities.

## ARAŞTIRMANIN ETİK İZİNİ

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması gerektiği belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

### Etik kurul izin bilgileri

Etik değerlendirmeyi yapan kurul adı: Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Etik Kurulu

Etik değerlendirme kararının tarihi: 04.03.2021

Etik değerlendirme belgesi sayı numarası: E-30640013-108.01-8032

## ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Araştırmacı başta araştırmanın tasarlanması, etik kurul izninin alınması, veri toplama araçlarının geliştirilmesi, verilerin toplanması, verilerin analizi ve araştırmanın raporlaştırılması olmak üzere tüm safhalarını kendisi gerçekleştirmiştir.

## ÇATIŞMA BEYANI (CONFLICT OF INTEREST)

Araştırmada herhangi bir kişi ya da kurum ile finansal ya da kişisel yönden bağlantı yoktur. Bu nedenle araştırmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.